

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра теорії і методики виховання
Регіональний комплексний науково-методичний центр
інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ

**РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ
УЧНІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНИХ
БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
(1962-1991 РР.)**

Рівне
Видавець Ю. Кукса
2026

УДК 027.7(091)(477)«1962/1991»

Б 20

Рекомендовано до друку вченою радою РДГУ
Протокол № 1 від «29» січня 2026 року

Рецензенти:

Наталія КОЛЯДА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Леся СУХОМЛИНСЬКА, доктор філософії, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Баліка Л. М. Розвиток читацького інтересу учнів у діяльності шкільних бібліотек України (1962-1991 рр.): монографія. Рівне: Ю. Кукса, 2026. 141 с.

ISBN 978-617-8672-48-5

У монографії здійснено комплексне історико-педагогічне дослідження діяльності шкільних бібліотек щодо розвитку читацького інтересу учнів у період 1962–1991 рр. Розкрито теоретичні засади досліджуваної проблеми, проаналізовано джерельну базу та історіографію, уточнено категорійно-поняттєвий апарат дослідження. Визначено суспільно-політичні та соціокультурні чинники, що впливали на освітні процеси в Україні та формування читацьких інтересів учнів у зазначений історичний період.

У роботі висвітлено організаційно-педагогічні засади діяльності шкільних бібліотек в освітньому просторі Української РСР, розкрито зміст, напрями та педагогічні основи їх роботи щодо розвитку читацького інтересу учнів. Проаналізовано роль шкільної бібліотеки як важливого складника освітнього середовища, що сприяв формуванню читацької культури, розвитку пізнавальних інтересів, самостійної роботи з книгою та розширенню світогляду школярів.

Окрему увагу приділено практичним аспектам діяльності шкільних бібліотек. Систематизовано та схарактеризовано форми і методи роботи бібліотек з учнівською молоддю, зокрема масові, групові та індивідуальні форми бібліотечно-педагогічної діяльності. Узагальнено досвід роботи шкільних бібліотек досліджуваного періоду щодо розвитку читацького інтересу, визначено можливості його творчого використання в сучасних умовах функціонування закладів освіти.

Монографія адресована науковцям, викладачам закладів вищої освіти, бібліотекарям, учителям, здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей, а також усім, хто цікавиться історією розвитку шкільних бібліотек та проблемами формування читацьких інтересів учнів.

УДК 027.7(091)(477)«1962/1991»

© Баліка Л. М., 2026

© РДГУ, 2026

ISBN 978-617-8672-48-5

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Джерельна база та історіографія проблеми діяльності шкільних бібліотек щодо розвитку читацького інтересу учнів	6
1.2. Категорійно-поняттєвий апарат дослідження	14
1.3. Суспільно-політичні та соціокультурні чинники впливу на освітні процеси в Україні (1962–1991 рр.)	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК У 1962–1991 рр. ЩОДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ.....	31
2.1. Шкільні бібліотеки в освітньому просторі Української РСР (1962–1991 рр.)	31
2.2. Зміст діяльності шкільних бібліотек досліджуваного періоду.....	43
2.3. Педагогічні основи роботи шкільних бібліотек досліджуваного періоду щодо розвитку читацького інтересу учнів...	56
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК ЩОДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ	68
3.1. Форми і методи роботи шкільних бібліотек з учнівською молоддю у процесі розвитку читацького інтересу досліджуваного періоду	68
3.1.1. Масові форми роботи шкільної бібліотеки щодо розвитку читацького інтересу учнів	71
3.1.2. Групові форми роботи шкільної бібліотеки щодо розвитку читацького інтересу учнів	78
3.1.3. Індивідуальні форми роботи шкільної бібліотеки щодо розвитку читацького інтересу учнів	84
3.2. Творче використання досвіду роботи шкільних бібліотек щодо розвитку читацького інтересу (1962–1991) в сучасних умовах.....	88
ПІСЛЯМОВА.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	115

ПЕРЕДМОВА

Зміна освітньої парадигми в Україні зумовлює трансформацію діяльності освітніх інституцій загалом і шкільних бібліотек зокрема. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства значення шкільних бібліотек істотно зростає, що пов'язано з посиленням їхньої ролі як важливої складової освітнього процесу та зростанням впливу бібліотечних документних ресурсів на підвищення рівня навчальних досягнень учнів. У цьому контексті шкільна бібліотека постає не лише як місце зберігання навчальної та художньої літератури, а як інформаційно-освітній осередок, що сприяє формуванню читацької культури, розвитку пізнавальних інтересів та інформаційної компетентності школярів.

Сучасна освітня парадигма актуалізує проблему формування в учнів читацької та інформаційної культури. Прилучення дітей і підлітків до читання, розвиток інтересу до книги сприяють становленню освіченої, інтелектуально розвиненої, творчої та морально зрілої особистості, здатної ефективно функціонувати в умовах інформаційного суспільства знань. У зв'язку з цим особливого значення набуває діяльність шкільних бібліотек, які забезпечують доступ до різноманітних джерел інформації, сприяють розширенню читацького досвіду учнів і формуванню їхніх інформаційних потреб.

Функціонування шкільних бібліотек регламентується низкою нормативно-правових документів у сфері освіти та бібліотечної діяльності, зокрема законами України «Про освіту» (2017) [121], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [123], «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) [112], а також спеціальними нормативними актами та державними програмами, спрямованими на розвиток бібліотечної галузі. Серед них важливе місце посідають державні програми та стратегії розвитку бібліотечної справи, зокрема програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» та Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (2016) [129], а також Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (2023) [130], які визначають напрями модернізації бібліотечних установ та посилення їх ролі в освітньому й культурному просторі держави.

Важливе значення для розвитку шкільних бібліотек мають і міжнародні документи. Так, у Маніфесті шкільних бібліотек Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) [76], схваленому ЮНЕСКО, визначено, що основним призначенням шкільної бібліотеки є забезпечення учнів і педагогів книгами та іншими інформаційними ресурсами – як друкованими, так і електронними, що доповнюють і розширюють зміст навчальних матеріалів та сприяють розвитку читацької культури.

Разом з тим у сучасному суспільстві дедалі гостріше проявляється проблема зниження інтересу до читання. Криза читання, яка спостерігається як у світі, так і в Україні, зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів формування та підтримки читацької активності дітей і молоді. Усвідомлюючи суспільну значущість цієї проблеми, держава ініціює реалізацію низки концептуальних

документів і програм, спрямованих на підтримку читання, розвиток книговидавництва та модернізацію бібліотечної мережі. Наскрізною метою цих ініціатив є підвищення соціального статусу книги та читання як важливого чинника культурного, духовного й інтелектуального розвитку особистості.

У цьому контексті особливої актуальності набуває вивчення історичного досвіду діяльності шкільних бібліотек щодо формування інтересу до читання в учнів. Попри значну увагу дослідників до історії розвитку освіти й освітніх інституцій, діяльність шкільних бібліотек у системі освітньо-виховної роботи тривалий час залишалася недостатньо дослідженою. Комплексний історико-педагогічний аналіз цієї проблеми передбачає вивчення становлення та розвитку мережі шкільних бібліотек, узагальнення накопиченого досвіду їхньої діяльності, виявлення ефективних форм і методів залучення учнів до читання, а також визначення перспектив розвитку шкільних бібліотек у сучасних соціокультурних умовах.

Історично зумовлений аналіз функціонування шкільних бібліотек переконує, що впродовж різних етапів їх становлення та розвитку було накопичено значний досвід прилучення учнів до світової та вітчизняної літератури, формування читацьких інтересів і культури читання. Осмислення та творче використання цього досвіду є важливим для вдосконалення діяльності сучасних шкільних бібліотек і підвищення їх ролі в освітньому процесі.

Наукове зацікавлення історією освітянських бібліотек простежується у працях учених кінця XIX – початку XX століття, серед яких Д. Балака, І. Огієнко, К. Рубинський, С. Русова, С. Сірополко та інші. Окремі аспекти функціонування бібліотек у контексті розвитку освіти висвітлено у дослідженнях сучасних істориків педагогіки, які наголошують на важливості бібліотечних фондів для забезпечення інформаційних потреб педагогічних працівників і розвитку освітнього середовища.

Проблеми становлення та розвитку бібліотек у системі освіти стали предметом наукових розвідок багатьох вітчизняних дослідників, зокрема Н. Ашаренкової, Н. Бачинської, Л. Гільманової, Т. Долбенко, Н. Дяченко, В. Загуменної, Л. Заліток, Т. Ківшар, В. Лутовінової, О. Матвійчук, В. Мозгової, Т. Новальської, Н. Новікової, П. Рогової, М. Сенченка, М. Слободяника, Г. Швецової-Водки та інших. У працях Г. Доркена проаналізовано державну політику у сфері бібліотечної діяльності та трансформацію бібліотек у сучасні інформаційні центри.

Питання формування читацьких інтересів учнів розглядала у своїх дослідженнях С. Литвиненко та інші, окремі аспекти формування учнів-читачів висвітлено у працях І. Гудзик, В. Мартиненка, О. Савченко, Н. Скрипченко, Г. Ткачук та інших дослідників.

Водночас попри наявність значної кількості наукових праць, проблема розвитку інтересу до читання у процесі діяльності шкільних бібліотек у історико-педагогічному аспекті залишається недостатньо осмисленою, що й зумовлює актуальність представленого дослідження.

Наукове видання

Баліка Л. М.

**Розвиток читацького інтересу учнів
у діяльності шкільних бібліотек України
(1962-1991 рр.)**

Монографія

Підп. до др. 29.01.2026.

Формат 60 x 84 1/16.

Папір офсет.

Друк цифр.

Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 8,2.

Обл. вид. арк. 8,2.

Тираж 100 прим.

Видавець Юрій Кукса

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія ДК № 8301 від 9 травня 2025 р.

вул. Фабрична, 8, м. Рівне, 33022;

097 42 66 444

Друк: VPM-ПОЛІГРАФ

вул. Фабрична, 8, м. Рівне, 33022;

097 42 66 444